

ऑक्सीक्लोराईड १ किलो प्रति हेक्टरी ५०० लिटर पाण्यात मिसळून ७ दिवसांच्या कालावधीने दोन वेळा फवारणी करावी. तसेच.

१. या रोगाच्या नियंत्रणासाठी तीन टक्के मिठाच्या द्रावणाची बीज प्रक्रिया करावी आणि थायरम तीन ग्रॅम प्रति किलो बियाणे औषध चोळून पेरणी करावी.
२. हलके रोगट बी जाळावे.
३. शेतात रोग आढळल्यास रोगट लोंब्या काढून नष्ट कराव्यात.

शिथ ब्लॉईट (Rhizoctonia solani)

हा रोग बुरशीपासून होतो व हंगामाच्या शेवटी आढळून येतो. रोगाचे लक्षण फुटवे तयार होण्याच्या वेळेस खालच्या पानांवर पाण्याच्या पातळीजवळ आढळून येतात. ते लांबोडे किंवा दिर्घवर्तुळाकार हिरवट राखडी रंगाचे १ सें.मी. लंबीचे चट्टे असतात, हे चट्टे नियमित गर्द तांबडे किनारे आणि मध्यभागी राखाडी रंगाचे असतात. या सारखेच लक्षणे

पिकांच्या पानांवर सुध्दा आढळून येतात.

रोगग्रस्त झाडांना चांगले दाणे न भरता खराब व फुटलेले दाणे दिसून येतात. खरीप हंगामात ह्या रोगाची तीव्रता जास्त असते. ढगाळ वातावरण व दमट हवा आणि उष्ण तापमान या रोगवाढीस अनुकूल ठरतात.

रोगाचा प्रसार: या रोगाचा प्रसार जमिनीतून तसेच बियाणेद्वारे होतो.

रोवणी ते पिक वाढ अवस्थेत व्यवस्थापन :

१. या रोगाच्या व्यवस्थापना करीता नत्रयुक्त खतांचा वापर कमी करावा आणि नत्रयुक्त खते २-३ भागात विभागून घ्यावेत.
२. तण व इतर झाडे मुळापासून उपटून नष्ट करावेत.
३. सुडोमोनास फ्ल्युरोसन्स, २.५ कि.ग्रॅ. प्रति हे. यांची फवारणी केल्यास रोगाचे प्रमाण कमी करू शकतो.
४. निंबोळी अर्क ५ टक्के चा वापर करावा.
५. व्हॅलीडामायसीन ३% एल २५ मिली किंवा प्रेपिकोर्नेझोल २५% ईसी १० मिली किंवा हेक्झाकोर्नेझोल ५% ईसी २० मिली किंवा कार्बेन्झाइम ५०% डबल्यु पी १० ग्रॅम प्रति १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी.

शिथ रॉट (Saroctadium oryzae)

ह्या बुरशीजन्य रोगाचा

प्रादुर्भाव खरीप हंगामात पीक परीपक्व अवस्थेत असतांना आढळून येतो. हा रोग वरच्या पानांवर दिसून येतो. ह्या रोगाचे ठिपके तांबडे व अनियमित असून मध्यभागी राखडी व तांबडी किनारे अश्या प्रकारचे आढळून येतात. रोगग्रस्त पिकांवर कमी दाणे भरतात आणि उत्पादनात ७५ टक्के पर्यंत घट

येऊ शकते. पिक फुलोऱ्या अवस्थेत असतांना दमट व ढगाळ हवामान व १७° ते २०° सें. तापमान ह्या रोगाच्या वाढीस अनुकूल ठरते.

रोपवाटीका व्यवस्थापन :

१. पेरणीपूर्वी बियाण्यांना कार्बेन्डाझिम ५० डबल्यु.पी. १ लिटर पाण्यात १ ग्रॅम किंवा कॅप्टाफॉल ७५ डबल्यु.पी., ४ ग्रॅम प्रति किलो बियाण्यास किंवा मॅन्कोझेब ७५ डबल्यु.पी. डायथेन एम-४५, २.७५ ग्रॅम किंवा पायरोक्विलॉन ५० डबल्यु.पी., फोन्गोरेन १ ग्रॅम प्रति किलो बियाण्यास वापरावे.

२. बिज प्रक्रियेकरीता बुरशीनाशक योग्य त्याप्रमाणात घेऊन पाण्यामध्ये मिश्रण तयार करावे. बियाणे १२ ते २४ तास बुडवून ठेवावित. बिज प्रक्रिया केलेले बियाणे उगवण होण्यासाठी २ ते ३ दिवस कापडात गुंडाळून ठेवावे. उगवण झालेले बियाणे रोपवाटीकेत पेरणीकरीता वापरावे.

व्यवस्थापन :

१. निंबोळी डेप २.५ किंवा टल प्रती हे. चा उपयोग करावा.
२. मागील वर्षाचे पिकांचे धसकटे व अवशेष नष्ट करावे. जेणेकरून ह्या रोगाचे स्रोत नष्ट होतील.
३. पीक फुलोरा अवस्थेत असतांना कार्बेन्डझीम ७५० ग्रॅम प्रति हे. ५०० लिटर पाण्यात मिसळून १० दिवसांच्या अंतराने दोन वेळा फवारणी करावी.

डॉ.पंजाबराव देशमुख कृषि विद्यापीठ, अकोला

धान पिकावरील रोगाचे एकात्मिक व्यवस्थापन

श्री. राजेभाऊ चव्हाण
श्री. विशाल उबरहंडे
श्री. मनोज भोमटे
डॉ. विजयकुमार कोरे

कृषि विज्ञान केंद्र
हिवरा, पो. रतनारा, ता. जि. गोंदिया
फोन नं. (०७९८२) २८०९८०

धान पिकावरील रोगाचे एकात्मिक व्यवस्थापन

भात हे आपल्या देशातील बहुसंख्य लोकांचे प्रमुख अन्न असून या पिकाची लागवड प्रामुख्याने खरीप हंगामात केली जाते. जिथे ओलाताची सोय आहे तिथे उन्हाळी हंगामात ही भात लागवड केली जाते. खरीप हंगामात हवेतील आर्द्रता, भात खाचरात असलेले पाणी, अनियमित पाऊस या बाबी भात पिकावरील रोगाच्यावाढीस अनुकूल असल्यामुळे भातावर बरेच रोग असतात येतात. शेतकऱ्यांना धान पिकावरील रोगाविषयी माहिती व उपाय माहित असणे आवश्यक आहे.

करपा (Pyricularia grisea or Oryzae):

हा रोग महाराष्ट्रात भात पिकवणाऱ्या सर्व भागात आढळतो. डोंगराळ भागात भरपूर दमट व थंड हवा मिळत असल्याने तेथे या रोगाची वाढ भरपूर प्रमाणात होते.

हा रोग बुरशीपासून होतो. त्यामुळे पानावर व पेन्यावर तांबूस, निळसर, राखडी रंगाचे ठिपके पडतात. हे ठिपके दोन्ही बाजूस निमुळते व मध्ये फुगीर असतात. लोंबीच्या दांडावरही हा रोग होतो. त्यामुळे दांडा कुजतो व पळिंज होते. यास मानमोडी असेही म्हणतात. ढगाळ वातावरण दमट हवा आणि कमी उष्णता २४० ते २६० सें.ग्रे. रोगवाढीस अनुकूल ठरतात. अशा हवामानात खाचरात भरपूर पाणी असेल तर ह्या रोगाची वाढ नीट होत नाही. पाणी कमी झाल्यावर मात्र हा रोग वाढतो. या रोगाच्या तीव्रतेप्रमाणे २५ ते ७५ टक्केपर्यंत नुकसान होते.

रोगाच्या वाढीस अनुकूल बाबी :

१. रोगग्रस्त बियाणे वापरल्यास
२. नत्रयुक्त खतांचा जास्त प्रमाणात वापर केल्यास
३. कमी सुर्यप्रकाश
४. पावसाळी दिवस व दमट वातावरण

प्रतिबंधक उपाय :

१. रोगग्रस्त बियाण्यांचा वापर टाळावा.
२. रोगप्रतिकारक बियाण्यांचा वापर करावा.
३. नत्रयुक्त खतांचा वापर एकाच वेळी न करता दोन ते तीन भागात करावा.
४. शेणखताचा वापर करावा.

५. रोगग्रस्त धसकटे व कचरा जाळून घ्यावे.
६. पेरणी केल्यानंतर पिकाची २१ ते २५ दिवसांनी रोवणी आणि दोन चुडातील अंतर शिफारशीनुसार ठेवावे.
७. आंतरमशागतीची कामे पिक निसवण्यापूर्वी एक महिन्याअगोदर संपवावी.

व्यवस्थापन :

कॅप्टन/थायरम/व्हिटावेक्स भुकटी २ ग्रॅम किंवा कार्बन्डाझीम १.५ ग्रॅम प्रति किलो बियाण्यास वापरून बिज प्रक्रिया करावी तसेच या रोगाच्या नियंत्रणासाठी रोग प्रतिबंधक जातीचा वापर करावा. उदा. आर.पी. ४-१४, रत्ना, साकोली-६, आयआर-६४ इत्यादी, रोप वाटीकेत किंवा लावणीनंतर १५ दिवसांनी पानावर करपा रोगाची लक्षणे दिसताच कार्बन्डाझीम ५०% डबल्यु.पी १० ग्रॅम किंवा मेन्कोझेब ७५% प्रवाही ३० ग्रॅम किंवा हेक्झाकोर्नॅझोल ५% प्रवाही २० मिली यापैकी कोणतेही एक बुरशीनाशक १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी.

रोवणी ते पिक वाढ अवस्था व्यवस्थापन :

करपा रोग आढळल्यास नत्रयुक्त खताचा वापर कमी करावा. शेतात असलेले तण, खोड किडग्रस्त कांडा उपटून नष्ट कराव्यात. ट्रायसायक्लाझोल ७५ डबल्युपी, ०.६ ग्रॅ. किंवा इप्रोबेनफॉस ४८ ईसी ०.५ मिली प्रति लि. यांची फवारणी करावी.

नेक ब्लास्ट मानमोडी:

या रोगाच्या व्यवस्थापनाकरिता ट्रायसायक्लाझोल ७५ डबल्यु.पी., ०.६ ग्रॅम किंवा इप्रोबेनफॉस ४८ टक्के, २ ग्रॅम किंवा आयसोप्रोथिओलेन ४० टक्के, १.५ मिली किंवा करपोप्रॅमीड ३० टक्के, १ मिली. किंवा कार्बन्डाझीम ५० टक्के, १ ग्रॅम किंवा कासुगामायसीन ३ टक्के, २.५ ग्रॅम, किंवा स्वीग २५० ईसी, ईपॉक्झीकोर्नॅझोल १२५ ग्रॅम कार्बन्डाझीम १२५ ग्रॅम, ०.५ मिली प्रति १ लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी.

कडा करपा (Xanthomonas oryzae pv. oryzae)

हा रोग अणुजीवापासून होतो. या रोगाच्या प्रादुर्भावास वातावरणातील दमटपणा व साधारण उष्ण हवामान म्हणजे ८८ ते ९२ टक्के आर्द्रता व २८० ते ३०० सें.ग्रे. तापमान कारणीभूत ठरते.

याशिवाय ज्या पिकास नत्राची मात्रा जास्त असते अशा पिकावर या रोगाचा प्रादुर्भाव जास्त प्रमाणात होतो. या रोगांमुळे पानावर हिरवट पिवळसर व जानाच्या शेंडांकडून खाली तसेच शिरेकडे आत वाढत जाणाऱ्या नागमोडी रेषा तयार होतात. रोगाचे प्रमाण जास्त झाले तर ह्या रेषा एकमेकात मिसळून त्यांच्या पांढऱ्या पट्ट्या बनतात. ह्या पट्ट्या पानाच्या देठापर्यंत वाढत जातात व पुर्ण फुटवे कुजुण जातात या अवस्थेला क्रोसेक अवस्था असेही म्हणतात. जर रोगाची लागण पानावरच झाली तर नुकसानीचे प्रमाण सर्वाधिक असते.

कडा करपा व्यवस्थापन :

बीज प्रक्रिया प्लॅन्टामायसीन १० ग्रॅम किंवा स्ट्रेप्टोसायक्लीन १.५ ग्रॅम आणि कॉपर ऑक्सीक्लोराईड २५ ग्रॅम १० लिटर पाण्यात वरील मिश्रणात बियाणे भिजत ठेवावे तसेच कॉपर हायड्रॉक्साईड ५३.८% डीएफ ३० ग्रॅम किंवा स्ट्रेप्टोमायसीन सल्फेट ९०% + ट्रेटासायक्लीन हायड्रॉक्लोराईड १०% एसपी हे संयुक्त जीवाणू नाशक १.५ ग्रॅम प्रति १० लिटर पाण्यात मिसळून लागवडीनंतर १० दिवसाच्या अंतराने २ ते ३ फवारण्या कराव्यात.

आभासमय काजळी

फॉल्स स्मट

(Ustilagoidea virens)

भाताचे पीक फुलोऱ्यात असतांना ढगाळ व पावसाळी हवामान टिकून राहिल्यास हा रोग वाढतो. हा रोग पीक फुलोऱ्यावर येऊन लोंब्या भरून येईपर्यंत समजत नाही. पुढे लोंब्या भरत असताना काही ठिकाणी नेहमीप्रमाणे दाणे न भरता त्यामुळे पिवळसर हिरवट मखमलीसारख्या गाठी तयार होतात. या गाठी आकाराने चपट्या गोल असतात. जुने गाठी हिरवट पिंगट किंवा जवळजवळ काळपट व फुललेल्या दिसतात. पाऊस जास्त असेल तर या रोगाचे प्रमाण जास्त असते. तसेच भारी जमीन व भरपूर पाणीपुरवठा या गोष्टी रोगास अनुकूल ठरतात. तरी रोग आटोक्यात राहण्यासाठी पुढील गोष्टी कराव्यात.

भारी जमिनीत मध्यमगरव्या जाती लावून घ्यावेत. पीक फुलोऱ्यात असतांना खाचरात पाणी माफक ठेवावे तसेच पिकाचे योग्य प्रमाणात नत्र खते द्यावेत.

व्यवस्थापन :

बियाण्याला थायरम ७५ डबल्यु पी ३ ग्रॅम प्रति किलो बियाणे औषध चोळून पेरणी करावी. तसेच पिकांचे शेवटचे पान पकडण्यापासून तर आंबी पकडेपर्यंत अवस्थामध्ये कॉपर

